

Dorota Maj

"Religia i polityka w globalizującym się świecie", Maria Marczevska-Rytko, Lublin 2010 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 17/1, 165-168

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„porozumienie nieformalne, powstałe na gruncie podobnych przekonań partnerów tak, że ich bliskość i współpraca były niejako naturalne”⁷.

Oceniając pracę zbiorową jako całość, należy zwrócić uwagę na podział tekstów, który sprawia, że, mimo iż jest ona złożona z różnych artykułów, staje się rzeczywiście jednolita. Znamienne jest, iż podstawowe kategorie, jakie odnajdujemy w tomie: ekumenizm, współczesność, przemiany polityczne, tożsamość Europy są jednocześnie głównymi zagadnieniami pontyfikatu Ojca Świętego.

Na pracę należy też zwrócić uwagę ze względu na ważne spostrzeżenie wręcz metodologiczne, które wprost pada co prawda w jednym tekście, ale jest obecne w całej publikacji: „Papież rozumiał politykę w duchu arystotelesowskim, traktując ją jako część etyki. [...] postrzegał (politykę – A.L.) jako aktywność dotyczącą celów, wartości czy ideałów. Jak można przeczytać w encyklice *Laborem exercens*, polityka oznaczała dla Papieża „roztropną troskę o dobro wspólne”⁸.

Opisana obecność w nauce Jana Pawła II integracji europejskiej oraz stosunku do prawosławia uzupełniona dowodami na recepcję myśli papieskiej we współczesnej polityce sprawia, iż recenzowana publikacja okazuje się pozycją ciekawą. Można co prawda odnieść wrażenie, że niektóre spostrzeżenia powtarzają się na łamach różnych artykułów, jednak nie zmienia to faktu, iż dzięki tej pracy czytelnik ma możliwość zapoznania się z nowymi faktami.

W kontekście zagadnień, takich jak demokracja i kapitalizm, Jan Paweł II, często określany jako tradycjonalista, okazuje się Papieżem „postępowym”. Owa kontrowersyjność pokazuje, w jakich czasach pełnił On pontyfikat. Tempo i skala zmian zachodzących na świecie sprawiały, iż mimo swojego pozytywnego stosunku do współczesności, broniąc fundamentu wiary, stawał się w powszechnym znaczeniu przeciwnikiem postępu. Dzięki recenzowanej publikacji możemy poznać choć zarys zawłości pontyfikatu Wielkiego Papieża.

Dorota Maj, rec. [Maria Marczevska-Rytko, *Religia i polityka w globalizującym się świecie*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2010, ss. 361.]

We współczesnym świecie religia jest jednym z czynników warunkujących procesy i zjawiska polityczne na poziomie państwowym i w skali globalnej. Religia i polityka, chociaż przyporządkowane są dwóm odmiennym sferom, podlegają dynamicznemu współoddziaływaniu. Religia jako nośnik wartości, idei czy rozwiązań instytucjonalnych wpływa na decyzje podejmowane przez polityków, te zaś przekształcają system religijny.

Zamierzeniem pracy zatytułowanej *Religia i polityka w globalizującym się świecie* jest analiza teoretycznych problemów wzajemnych relacji pomiędzy religią i polityką w dobie wyzwań procesów globalizacji. Problematyka ta nie znajduje dostatecznego odzwierciedlenia w dotychczasowym stanie badań. Czynniki religijny nie odgrywał znaczącej roli w badaniach politologicznych. Do istotnego przewartościowania tego stanu rzeczy dochodzi w ostatnich latach.

⁷ *Ibid.*, s. 286.

⁸ *Ibid.*, s. 276.

Jakościowo nowe cechy interakcji pomiędzy religią i polityką ukształtowały się pod wpływem postępującej globalizacji. Zmiany zachodzące wewnątrz systemu religijnego obejmują zachowania i postawy wyznawców. Z jednej strony coraz wyraźniej akcentowana jest potrzeba indywidualnych przeżyć wewnętrznych, co prowadzi do powstania swoistego rynku duchowości. Towarzyszące tym przemianom procesy sekularyzacji, prywatyzacji i deprivatyzacji religii, stawiają w nowym świetle kondycję Kościołów zinstytucjonalizowanych. Z drugiej zaś strony, we współczesnym świecie religia odgrywa ważną rolę w umacnianiu tożsamości grupowej, czego symptomem jest odrodzenie religijne oraz towarzyszący mu wzrost znaczenia ekstremizmu i fundamentalizmu religijnego.

W warunkach procesów globalizacji mamy do czynienia z nową strukturą władzy, opartą na równowadze pomiędzy państwami, jednostkami oraz rynkami globalnymi. Jedną z konsekwencji przemian jest wzrastanie znaczenia w sferze polityki „elektronicznego stada”, czyli milionów inwestorów wpływających na stabilizację lub destabilizację światowych rynków. Państwa stoją więc przed wyborem dostosowania się lub nie do reguł rządzących wolnym rynkiem.

Przeprowadzone przez autorkę badania pozwalają odrzucić tezę zakładającą, że w warunkach procesu globalizacji osłabieniu uległo oddziaływanie czynnika religijnego. Jego wpływ związany jest z określonym kręgiem cywilizacyjno-kulturowym, gdyż inaczej sytuacja przedstawia się w kręgu cywilizacji zachodniej, wyrosłej na gruncie tradycji judeochrześcijańskiej, inaczej w zaś w kręgu kultury islamskiej. Na oddziaływanie czynnika religijnego wpływa również kształt systemu politycznego oraz status religii w danym państwie, wynikający z przyjętych rozwiązań konstytucyjnych, ale również samo zapotrzebowanie na religię ze strony społeczeństwa.

Analizie zostały poddane relacje pomiędzy religią i nauką. Zebrany przez autorkę materiał badawczy pozwala stwierdzić, że religia i nauka stanęły zarówno wobec wyzwań stawianych przez nasilające się procesy globalizacji, jak i wobec wewnętrznego kryzysu. Podłożem tego zjawiska w przypadku systemu religijnego jest m. in. rozwijający się od przełomu XVIII i XIX wieku scjentyzm, odrzucający religijne założenia *a priori*. Z kolei w przypadku nauki, kryzys wynika z bezradności nauki wobec pojawiających się konfliktów i problemów – w takich sytuacjach zyskują na znaczeniu postawy ni Naukowe.

Zweryfikowana została hipoteza zakładająca, że wspólnoty religijne można traktować jako grupy interesu i ruchy społeczne. W literaturze przedmiotu brakuje ścisłej definicji związku wyznaniowego czy ustalonej hierarchii genealogicznej odłamów i sekt. Związek religijny jest specyficznym typem zorganizowanej społeczności ludzkiej, posiadającym określony ustrój wewnętrzny. Głównym kryterium wyróżniającym związki wyznaniowe jest cel, jakim jest zaspokajanie potrzeb religijnych. Związki wyznaniowe, ze względu na dostarczanie swoim członkom kompensat w postaci obietnic przyszłych nagród, jak i nagród doczesnych, można rozpatrywać jako specyficzne struktury łączące sferę *sacrum* i *profanum*. Wpływ na postrzeganie związków wyznaniowych jako grup interesu mają czynniki wewnętrzne i zewnętrzne. Wśród czynników wewnętrznych istotną rolę odgrywają doktryna religijna, stosunek do społeczeństwa, obiecanie nagrody i kompensaty. Wśród czynników zewnętrznych możemy wymienić rozwiązania prawne obowiązujące w danym systemie politycznym oraz sposób postrzegania danej wspólnoty przez społeczeństwo. Ważny okazuje się pluralizm wyznaniowy, jednakże nawet w społeczeństwach charakteryzujących się dużym stopniem pluralizmu nie wszystkie wspólnoty religijne traktowane są jednakowo.

W analizie relacji pomiędzy religią i demokracją można wyróżnić trzy stanowiska. Zgodnie z pierwszym religia jest sprzeczna z porządkiem demokratycznym, stanowiąc niejako jego zaprzeczenie. Z taką sytuacją mamy do czynienia w państwach muzułmańskich, gdzie religia współtworzy porządek prawny, a niechęć do systemu demokratycznego potęgowana jest przez zyskujący na znaczeniu fundamentalizm. Ujęcie drugie zakłada, że system demokratyczny nie może w pełni funkcjonować bez religii, bowiem religia zaspokaja te ludzkie potrzeby, które nie znajdują się w kompetencjach władzy państwowej. Doskonałym przykładem relacji tego typu są Stany Zjednoczone, gdzie pomimo konstytucyjnego rozdziału religii i państwa, religia funkcjonuje w sferze publicznej. Podejście trzecie zakłada, że nie można jednoznacznie stwierdzić, że religia i polityka generalnie dają się pogodzić czy nie, co wynika ze złożoności materii, zarówno w odniesieniu do religii, jak i demokracji.

Istotnym problemem wydaje się przystawalność zachodniego modelu demokracji do uwarunkowań kulturowych innych cywilizacji, odwołujących się do różnorodnych systemów religijnych.

Generalnie komponent demokratyczny jest pozytywnie przyjmowany przez wspólnoty religijne, większe kontrowersje budzi komponent liberalny, w tym przede wszystkim pojmowana przez jego pryzmat wolność.

Funkcjonowanie wspólnot religijnych w warunkach nasilających się procesów globalizacji, naznaczone jest obecnością procesów sekularyzacji, prywatyzacji i deprywatyzacji religii, będących pochodnymi złożonej struktury współczesnego świata. Paradygmat sekularyzacji był przez długi czas najistotniejszym punktem odniesienia w debatach dotyczących miejsca religii zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i globalnym. Pojęciem sekularyzacji określane są procesy uwalniania się jednostek i instytucji od nadrzędnej roli religii czy też przejmowania przez władzę świecką sfer tradycyjnie zdominowanych przez religię. Utożsamiana jest także z osłabianiem religii i kształtowaniem się społeczeństwa bez religii. Sekularyzacja jest procesem o globalnym charakterze, warunkowanym procesami modernizacji. Prywatyzacja z kolei oznacza stopniowy zanik funkcji tradycyjnie wypełnianych w społeczeństwach przez zinstytucjonalizowane Kościoły i zastępowanie religijności zinstytucjonalizowanej religijnością o charakterze prywatnym. Procesom prywatyzacji towarzyszą procesy deprywatyzacji. Sprowadzają się one do opuszczenia przez religię sfery prywatnej i wkroczenia do sfery publicznej, co powoduje, że religia ponownie staje się przedmiotem publicznego zainteresowania. Przesłanek procesu deprywatyzacji należy upatrywać w zmianie ładu międzynarodowego spowodowanego przez rewolucję w Iranie, udziale czynnika religijnego w polskiej Solidarności, rozwoju teologii wyzwolenia w Ameryce Łacińskiej i nasilaniu fundamentalizmu protestanckiego w Stanach Zjednoczonych.

Procesowi odrodzenia religijnego towarzyszy wzrost fundamentalizmu i ekstremizmu religijnego, co jednak znamienne, wśród wyznawców nie następuje równoczesny wzrost religijności. Odnośnie do fundamentalizmu pojawiają się znaczące trudności metodologiczne i terminologiczne. Problemem jest rozdzielenie w tej materii stanowiska naukowego i publicystycznego. Rozwój fundamentalizmu stanowi wyzwanie dla państw, gdyż dopuszcza stosowanie ekstremizmu w celu osiągnięcia zamierzonych celów bez względu na konsekwencje. Egzemplifikacją tego stanowi sytuacja w Iranie, gdzie po zwycięstwie rewolucji muzułmańskiej odżegnano się od rozwiązań prozachodnich. Otworzyło to drogę dla takich praktyk, jak: uczestnictwo duchownych w polityce, ustanawianie instytucji religijnych w państwie czy

zakaz służenia władzy, która nie opiera się na religii. Z kolei w Indiach, pomimo przyjęcia modelu charakterystycznego dla państw świeckich, w obliczu przybierającego na sile fundamentalizmu hinduskiego, pojawiają się uzasadnione obawy przed stworzeniem porządku stanowiącego alternatywę dla państwa opartego na zasadach demokratycznych i świeckich.

Analizie poddany został problem przywództwa politycznego i religijnego. Przywództwo jest jednym z aspektów władzy. Na przestrzeni wieków źródłem autorytetu, do którego odwoływali się władcy był Bóg. Przywódcy polityczni często odwołują się do wymiaru wykraczającego poza porządek doczesny, co wynika z przekonania o wyższości porządku wyznaczonego ramami *sacrum*. Za przykład służy przywództwo Gandhiego, którego istotnym elementem było sięganie do etycznych założeń hinduizmu. Sam zresztą hinduizm traktowany był jako duchowy fundament tradycji indyjskiej. Również w przypadku Dalajlamy XIV istotą przywództwa jest łączenie przywództwa religijnego i politycznego.

Konferencja *Wsparcie finansowe projektów międzynarodowych w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej*, Natolin, 20 stycznia 2010

Granice państwowe w Europie przestają być barierą, która oddziela państwa. Wiele problemów można łatwiej rozwiązać z partnerami z innych państw. Przykładowo ochrona środowiska czy powódzie wręcz wymagają współpracy międzynarodowej. Realizację wspólnych działań wspierają programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT) z udziałem państw członkowskich UE, a także programy Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (EISP), w które zaangażowane są także państwa sąsiadujące z Unią.

20 stycznia 2010 r. odbyła się w Natolinie konferencja „Wsparcie finansowe projektów międzynarodowych w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej”, zorganizowana przez Studium Dziennikarstwa Europejskiego przy Fundacji Centrum Europejskie Natolin oraz Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

W pierwszej części konferencji Aleksandra Sztetyło-Budzewska, Dyrektor Departamentu Informacji, Promocji i Szkoleń w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego, przedstawiła zarysy polityki spójności Unii Europejskiej. Zaakcentowała przy tym, że celem programów międzynarodowych jest poprawa relacji UE z sąsiadami z zewnątrz. To bardzo duże wyzwanie, gdyż przykładowo polska gmina musi nawiązać kontakty z ministerstwem litewskim czy niemieckim.

Następnie Karolina Piądlowska-Firlej z Wydziału Koordynatora Krajowego Programów EWT opisała podstawy działania Europejskiej Współpracy Terytorialnej, akcentując, że EWT i Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa (EISP) zastąpiły Inicjatywę Wspólnotową Interreg III (realizowaną w latach 2004-2006).

Podczas konferencji podawano przykłady projektów realizowanych w ramach programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej z udziałem Polski. Jednym z projektów jest „Join development of cross-border tourism information products by South Balic oceanographic museums (Balitic Museums 2.0)” realizowany w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk 2007-2013. Partnerem wiodącym w projekcie jest Stralsund University of Applied Sciences / Fachhochschule Stralsund, DE, a partnerami German Oceanographic Museum (DE), Morski Instytut Rybacki w Gdyni – Akwarium Gdyńskie (PL), Uniwersytet